

Persconferentie: De Nederlandse economie derde kwartaal 2009.

Sheet 1: Opening

Dames en heren goedemorgen. Welkom op het Centraal Bureau voor de Statistiek bij de presentatie van de cijfers over het derde kwartaal van 2009. In de presentatie worden de groeicijfers onderbouwd, in internationaal perspectief geplaatst en komt de doorwerking op onder andere de arbeidsmarkt aan de orde. Tevens worden nieuwe cijfers over de buitenlandse handel, de detailhandel, de vacatures en de banen gepresenteerd.

Sheet 2: Bbp-groei jaar op jaar

In het derde kwartaal van 2009 is de Nederlandse economie met 3,7 procent gekrompen ten opzichte van het derde kwartaal in 2008. Een aanzienlijke krimp van de economie, zeker als het vergeleken wordt met de mooie groeicijfers van 1,5 à 2 jaar geleden. Maar de krimp is veel minder groot dan in de voorgaande kwartalen. In het tweede kwartaal was de krimp nog 5,4 procent.

Sheet 3: Bbp-groei kwartaal op kwartaal

Gevolg van de minder grote krimp ten op zichte van een jaar eerder, is dat er kwartaal op kwartaal geen sprake meer is van krimp, maar van een groei van de economie met 0,4 procent. De recessie in Nederland is hiermee voorbij. De afgelopen vier kwartalen was sprake van een negatieve kwartaal-op-kwartaalgroei, met als grootste uitschieter de krimp in het eerste kwartaal van 2009 van 2,4 procent. In het tweede kwartaal was de kwartaalkrimp al minder, en nu in het derde kwartaal dus weer kwartaalgroei.

Sheet 4: Bbp-groei internationaal

Bij de internationale vergelijking zien we voor Nederland die 3,7 procent krimp opnieuw terug. In de Verenigde Staten, nog altijd de belangrijkste economie in de wereld, is de krimp van 2 procent in het derde kwartaal minder sterk dan in het tweede kwartaal, en ook daar is een kwartaal-op-kwartaalgroei gemeten van 0,4 procent. In de Verenigde Staten was dat vooral te danken aan de aantrekkende consumptie van huishoudens en aan een stijging van de investeringen in gebouwen, door stimuleringsmaatregelen van de overheid.

Een uur geleden zijn de Duitse cijfers bekend geworden. Om 11 uur komen ook de cijfers van Europa beschikbaar, en u kunt zich voorstellen dat het Duitse cijfer van groot belang is voor het Europese cijfer. De groei van de Chinese economie valt in een andere categorie. In het begin van 2009 viel de groei daar terug tot 6 procent, inmiddels is de groei daar weer stevig aangetrokken.

Sheet 5: Bestedingen

Waar komt de minder grote krimp van 3,7 procent vandaan. Bij de bestedingen zit het belangrijkste verschil tussen het tweede en derde kwartaal in de uitvoer. De uitvoer kromp in het eerste halfjaar met ongeveer 12 procent in vergelijking met een jaar eerder. In dit kwartaal is de krimp beperkt gebleven tot 'maar' 8 procent. De verbetering van de export, het relatieve herstel, zit zowel bij de in Nederland geproduceerde goederen als bij de wederuitvoer. Beide noteerden zo'n 8 procent krimp, een veel betere uitkomst dan in eerdere kwartalen, en de belangrijkste reden dat nu in Nederland kwartaal op kwartaal weer sprake is van een herstel.

De Nederlandse consument hield ook in het derde kwartaal de hand op de knip. De krimp is daar ongeveer even groot als in het eerste halfjaar. Bij de investeringen blijft de daling groot, en deze is zelfs toegenomen tot meer dan 14 procent. De investeringen in zowel woningen als gebouwen, maar ook die in machines en transportmiddelen, laten buitengewoon sterke dalingen zien van 15 procent of meer. Bij uitzondering gaat het relatief goed met de investeringen in infrastructuur. Daar wordt een groei van 3 à 4 procent opgetekend, vooral door uitgaven van de overheid. Ditzelfde beeld komt terug bij de consumptie van de overheid. Deze groeide met 3,6 procent en ook hier blijkt dat de overheid ongestoord doorgaat met het uitvoeren van haar bestedingen en de automatische stabilisatoren laat werken. Zonder deze impulsen uit de collectieve sector was de krimp van de economie dan ook duidelijk groter geweest.

Sheet 6: Consumptie huishoudens

Nu volgt wat onderbouwing voor de consumptiekrimp van dit kwartaal. Waar zit de krimp van de consumptie die macro even groot is. De consumptie van voeding laat een hele kleine daling zien. Er wordt wat prijsbewuster gekocht, er is vast niet minder gegeten. De daling in de horeca was ook iets minder groot, dit komt vooral doordat de horecabestedingen een jaar eerder al waren teruggelopen.

De grote krimp zit in de duurzame consumptiemiddelen, een daling van 6 procent. De grote klap zit nog steeds bij de aanschaf van nieuwe personenauto's. In het derde kwartaal zijn 21 procent minder auto's verkocht dan een jaar eerder. Deze daling is iets minder groot dan in de voorgaande kwartalen, maar het gaat nog steeds buitengewoon slecht met de verkoop van nieuwe auto's. Ook met de detailhandel gaat het niet goed, vandaag worden de nieuwe omzetcijfers uitgebracht. In de map vindt u het persbericht detailhandel. In het derde kwartaal is 13 procent minder omzet gedraaid aan consumentenelektronica, zoals televisies, koelkasten en dergelijke. Bij de meubelen is 10 procent minder omgezet. Dit heeft te maken met de stagnatie op de woningmarkt. Als er minder huizen nieuw betrokken worden, dan hoeven er ook minder keukens, meubelen en dergelijke te worden aangeschaft.

Huishoudens zijn dus terughoudend gebleven met de aanschaf van duurzame goederen. Op zich hebben de huishoudens flink wat geld. Zij hebben een cao-loonstijging van 2,4 procent geïncasseerd, en in combinatie met een prijsstijging van 0,3 procent hadden mensen die een baan hadden meer te besteden, maar zij hebben dat niet gedaan. Dit heeft te maken met een laag consumentenvertrouwen, onzekerheid over de toekomst, maar ook doordat men minder op consumptief krediet wil kopen. Het tot nu toe in 2009 nieuw verstrekte consumptief krediet ligt ongeveer 12 procent lager dan een jaar eerder. Dit komt niet alleen doordat minder duurzame goederen aangeschaft worden, maar ook doordat consumenten, als ze deze goederen kopen, zich minder vaak in de schulden steken. Tegelijk lopen de spaartegoeden nog steeds op.

Sheet 7: Uitvoer van goederen

Vandaag komen ook de nieuwe maandcijfers van de buitenlandse handel uit. In juli, augustus en september daalde de uitvoer van goederen ongeveer met 7 à 8 procent in vergelijking met een jaar eerder. Deze krimp is veel minder ernstig dan die in het voorgaande halfjaar.

De recessie kwam Nederland binnen via het inzakken van de export in het vierde kwartaal 2008 en de export ging in de eerste helft van 2009 helemaal onderuit. Nu is het eind van de recessie geheel toe te schrijven aan herstel van de export.

Sheet 8: Bestemming uitvoer goederen

Nederland wordt door de export uit de recessie getrokken. Naar de EU gaat uiteraard nog steeds het leeuwendeel van onze uitvoer. We zien dat de export naar niet-EU-landen het duidelijk beter doet dan de export naar EU-landen. Naar welke landen wordt nu meer geëxporteerd, waar zijn de grote verbeteringen te zien?

Vooraf naar een viertal Aziatische landen, China, Maleisië, Singapore en Thailand, wordt meer geëxporteerd. De export naar deze landen was in het derde kwartaal van 2009 circa 45 procent hoger dan in hetzelfde kwartaal een jaar eerder. Uit deze landen komt dus extra vraag naar Nederlandse producten. Dit is een belangrijke reden bron waarom de Nederlandse export aantrekt.

Naar de Europese Unie, met Duitsland als belangrijkste land, is de teruggang in de export ook minder groot. Dit draagt bij aan een verbetering van de export, maar deze verbetering is veel minder groot dan die in het Verre Oosten, als afzetmarkt voor de Nederlandse exporteurs. De export naar de Verenigde Staten heeft zich, ondanks de dure euro en de goedkope dollar, beter ontwikkeld dan in het tweede kwartaal. De impuls voor de wereld-economie uit Oost-Azië is in lijn met berichten uit Duitsland over hun export en industriële productie.

Sheet 9: Productie bedrijfstakken

De minder grote krimp van -3,7 procent in het derde kwartaal is vooral toe te schrijven aan de industrie. De krimp van de industriële productie is afgenomen van 13 procent in het tweede kwartaal naar 'maar' 6 procent in het derde kwartaal. De industrie maakt bij uitstek de goederen die geëxporteerd worden. Vooral bij de chemie en de kunststofindustrie is de verbetering spectaculair. Bij de voedings- en genotmiddelenindustrie is uiteraard minder fluctuatie te zien. De basismetalenindustrie en de machinebouw presteerden echter nog buitengewoon slecht, maar ook hier geldt dat de daling flink kleiner is dan in het tweede kwartaal. In het kielzog van de industrie is ook de daling van de handel en van het vervoer minder. Zij profiteren van het herstel van de industrie. De overheid en de zorgsector zorgen voor een stabiele groei, waarbij de zorg nog wat harder groeit dan de overheid.

Het gaat minder goed in de bouwnijverheid. De krimp in het tweede kwartaal van 6 procent is nu opgelopen tot 8 procent. De bouw heeft sterk te lijden onder de stagnatie van nieuwe opdrachten voor woningen, winkels en kantoren. Er wordt nog gewerkt aan de oude voorraad, maar die loopt geleidelijk aan leeg. De bouwproductie gaat achteruit, ondanks dat er nu meer huurwoningen worden gebouwd en de impuls vanuit de GWW-investeringen. Ook in de financiële en zakelijke dienstverlening loopt de krimp op. Bij de architectenbureaus, ICT-bedrijven en economische en juridische adviesbureaus en dergelijke is nog geen herstel te zien.

Sheet 10: Banengroei

Wat betekenen deze productiecijfers nu voor de werkgelegenheid?. Vandaag worden ook de eerste cijfers van de werkgelegenheid over het derde kwartaal gepubliceerd. Het aantal banen van werknemers is sterk afgenomen. In het derde kwartaal zijn er 143 duizend banen minder dan een jaar eerder. Dat is een daling van 1,8 procent. Deze forse daling is veel groter dan in de voorgaande kwartalen en is vergelijkbaar met de afname begin 2004. Kwartaal op kwartaal verschilt de krimp niet veel van die in het tweede kwartaal. De werkgelegenheid gaat in een flink tempo achteruit.

Sheet 11: Bbp-groei en werkgelegenheid

In het eerste drie kwartalen van 2009 bedroeg de krimp van het bbp 4,5 procent. Daarmee is 2009 op weg naar de grootste krimp die op jaarbasis na de Tweede Wereldoorlog gemeten is. De vorige keer dat er economische krimp optrad, in 1982, bedroeg deze 1,2 procent. Een gewaagde voorspelling misschien, maar de krimp wordt dit jaar groter. Of de krimp van 2009 ook de historische krimp uit de beginjaren dertig zal overtreffen, zal afhangen van het vierde kwartaal.

De recessie in Nederland is voorbij. Dat is natuurlijk binnen de spelregels van de recessie, waarin de economie in twee of meer kwartalen achtereenvolgens kwartaal op kwartaal krimpt. Het is echter nog veel te vroeg om over te gaan tot een nabeschouwing van de recessie, want het herstel loopt

maar op één been, de export. Ook zal moeten blijken of het herstel in het buitenland stand houdt, want er zit een flinke dosis overheidsimpuls in.

Ook zijn de problemen op de arbeidsmarkt nog steeds groot. De werkgelegenheid is, als de eerste drie kwartalen van 2009 samengenomen worden, nauwelijks meer dan 1 procent gekrompen. Gegeven de veel sterkere economische krimp blijkt hieruit dat de arbeidsproductiviteit zich sterk negatief ontwikkeld. Deze negatieve ontwikkeling van de arbeidsproductiviteit geeft aan dat er op de arbeidsmarkt een fors banenverlies dreigt, tenzij het herstel spectaculair doorzet de komende maanden.

Sheet 12: Vacatures naar bedrijfstak

Het aantal openstaande vacatures is een andere belangrijke arbeidsmarkt-indicator. Ongeveer een jaar geleden stonden er nog bijna 250 duizend vacatures open. Toen was nog sprake van een zeer krappe arbeidsmarkt, wat ook gold voor de anderhalf jaar ervoor. Daarna is het aantal openstaande vacatures scherp gedaald. Vandaag wordt bekend gemaakt dat er in het derde kwartaal 128 duizend vacatures openstaan. Dit betekent een stabilisatie van het aantal openstaande vacatures. Een opmerkelijk resultaat, ook daar is geen verdere verslechtering te zien. Binnen de commerciële diensverlening, de industrie en de collectieve sector is het aantal vacatures gelijk gebleven.

Achter deze cijfers gaat nog steeds een grote dynamiek schuil. In het derde kwartaal zijn ruim 180 duizend vacatures ontstaan en meer dan 190 duizend vacatures vervuld. Ondanks de slechte economische omstandigheden wisselen mensen nog steeds van baan. Mensen die werkloos zijn, zijn dus zeker niet kansloos.

Sheet 13: Werkloosheid, vacatures en uitzenduren

In het totaalplaatje is allereerst de stabilisatie van het aantal vacatures te zien. Deze stabilisatie ligt nog een stuk boven het laagste punt van 2003, toen er zo'n 90 duizend vacatures openstonden. Het is nog niet duidelijk of de bodem bereikt is, dat zal over enkele maanden blijken. Bij de uitzenduren, ook een early indicator van de arbeidsmarkt, is nog steeds sprake van een daling, die overigens al anderhalf jaar geleden is ingezet. Maar deze daling is wel minder aan het worden.

De werkloosheid is sinds de zomer van vorig jaar, toen het laagste punt bereikt werd met 290 duizend werklozen, opgelopen met ongeveer 110 duizend, tot net onder de 400 duizend in het derde kwartaal van dit jaar. De werkloosheid is dus sterk opgelopen. Toch is het werkloosheidspercentage in Nederland met 5,1 procent opvallend laag. In de Europese Unie ligt het werkloosheidspercentage net onder de 10 procent, en in de Verenigde Staten bedraagt de werkloosheid, ondanks het economische herstel, zelfs meer dan 10 procent. In Nederland is het niveau van de werkloosheid dus buitengewoon laag, maar de trend is wel opwaarts.

De stijging onder mannen is groter dan onder vrouwen, maar zo langzamerhand begint iedereen in deze stijging te delen. In eerste instantie kwamen vooral jongeren niet meer aan de bak, maar geleidelijk aan worden ook het middenrif en de 45-plussers, die vaak wat vastere banen hebben, geraakt door de werkloosheid. Volgende week wordt de verdeling tussen autochtonen en allochtonen bekend gemaakt.

Sheet 14: Samenvatting

De Nederlandse economie is uit de recessie. Kwartaal op kwartaal is weer sprake van lichte groei. In vergelijking met een jaar geleden is er in het derde kwartaal van 2009 nog steeds een flinke krimp, maar de krimp is duidelijk kleiner dan die in het eerste halfjaar.

De verbetering van de economie komt doordat de daling van de export aanzienlijk is afgenomen. Daarvan profiteert vooral de industrie. De consument heeft nog geen aandeel in de verbetering. De investeringen van bedrijven zijn sterk onderuit gegaan.

De werkgelegenheid gaat nog steeds omlaag, omdat de gevolgen van de lagere productie nog onvolledig in de werkgelegenheid zijn verwerkt. Wel stabiliseert het aantal openstaande vacatures.